

Prof. dr hab. Marian Żukowski
Katedra Bankowości i Finansów
Katolicki Uniwersytet Lubelski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Przenajkowskiej pt:
Wpływ Jednolitego Obszaru Płatności w Euro na rozwój bankowych usług płatniczych

Rozprawa doktorska przygotowana została w Katedrze Zarządzania Finansami pod kierunkiem promotor Pani dr hab. Bożeny Kołosowskiej, prof. UMK oraz promotora pomocniczego Pana dr. Michała Polasika. Liczy ponad 330 stron.

Przedmiotem dysertacji jest analiza i wpływ Jednolitego Obszaru Płatności w Euro jako procesu zainicjowanego przez banki europejskie i wspieranego przez Eurosystem oraz Komisję Europejską a prowadzącego do integracji systemów płatności detalicznych i przekształcenia strefy euro w rynek krajowy dla płatności (s.104). Tak sformułowany przedmiot badań koresponduje bezpośrednio z wyznaczonymi celami.

Głównym celem postawionym w rozprawie doktorskiej jest *ocena wpływu procesu budowy, funkcjonowania oraz szczegółowych rozwiązań standaryzacyjnych, przyjętych w ramach Jednolitego Obszaru Płatności w Euro, na wybrane elementy systemu płatniczego w Polsce i innych państwach Unii Europejskiej.*

W dysertacji sformułowano także **cele szczegółowe:**

1. Systematyzacja aktualnej wiedzy dotyczącej genezy i działania SEPA, w tym porównanie samoregulacyjnego i regulacyjnego podejścia do ponadnarodowej standaryzacji rynku usług płatniczych.
2. Identyfikacja korzyści oraz wyzwań dla sektora bankowego oraz innych uczestników rynku usług płatniczych w związku z utworzeniem SEPA.
3. Ocena zmian jakie przynosi Jednolity Obszar Płatności w Euro, wsparty europejskimi regulacjami prawnymi, dla rozwoju bankowych usług płatniczych w euro.

W rozprawie doktorskiej sformułowano następujące **hipotezy badawcze:**

- I. Powstanie SEPA zwiększyło konkurencyjność bankowych usług płatniczych.
- II. Największe korzyści z rozwiązań SEPA odnosi sektor bankowy.

Dla potrzeb dysertacji przeprowadzono dwa badania ankietowe: Pierwsze - „Banks & Future Trends and Development in the European Payment Market” zrealizowane we współpracy z Fraunhofer-Institute (Niemcy), organizacją niemieckich instytutów naukowo-badawczych oraz Equens SE (Holandia), jedną z największych europejskich firm przetwarzania płatności. Drugie - „Integracja (SEPA, PSD) i innowacje na rynku usług płatniczych” zostało skierowane do menadżerów kierowniczego szczebla w bankach i pozostałych podmiotach polskiego systemu płatniczego zaangażowanych w proces obsługi płatności na rynku polskim.

Struktura

Rozprawa doktorska składa się z wprowadzenia, siedmiu rozdziałów i podsumowania.

We wstępie zaprezentowano przedmiot badań, sformułowano cele badawcze i hipotezy, zaprezentowano strukturę dysertacji. Pracę rozpoczyna rozdział wprowadzający, poświęcony definicji i zasadom funkcjonowania systemu płatniczego. Zaprezentowano tu podstawowe pojęcia związane z rynkiem płatności detalicznych, zasady funkcjonowania wybranych instrumentów płatniczych, dokonano charakterystyki polskiego systemu płatniczego. W następnym rozdziale opisano europejski rynek płatności detalicznych. Pokazano systemy płatnicze, zwyczaje płatnicze i ubankowienie w UE. Ostatni fragment tego rozdziału - podobnie jest i w innych - traktuje o polskim rynku, w tym przypadku płatności detalicznych. Następną część dysertacji jest zatytułowana; Jednolity Obszar Płatności w Euro jako wyraz integracji europejskiego rynku płatności detalicznych. Autorka opisuje podmioty uczestniczące w budowie Obszaru Płatności, analizuje etapy tworzenia, korzyści i koszty tego procesu. Dalej pokazuje praktyczne aspekty budowy Jednolitego Obszaru Płatności w Euro. Może się wydawać, że opis praktycznych aspektów jest zbyt techniczny dla dysertacji pisanej przez ekonomistkę, jednak literatura tego tekstu jest pouczająca (s.140), dla przykładu: „*Aby obsługa miliardów płatności mogła odbywać się w sprawny sposób, wszyscy ....powinni stosować jednakowy format danych. Obecnie w poszczególnych państwach UE ... stosuje się dziesiątki różnych formatów danych. ... budowa Jednolitego Obszaru Płatności w Euro wymagała uzgodnienia wspólnego zestawu znaków i formatu przekazywanych danych*”. Ta krótka informacja techniczna uświadamia jak ważna jest znajomość aspektów praktycznych, jakie to wywołuje konsekwencje finansowe. Podkreślić więc należy, że Autorka wykazała się znakomitą znajomością opisywanych procesów, także ze strony praktycznej, co dodatkowo podniosło wartość dysertacji. Można natomiast zastanawiać się, czy w niektórych fragmentach dysertacji nie pisano w sposób nadmiernie szczegółowy, np. (s.140,141) *Wśród najważniejszych cech polecenia przelewu SEPA należy wymienić:..., „terminy realizacji płatności, które są krótkie – transakcja musi zostać zakończona (poprzez uznanie rachunku dostawcy odbiorcy) nie później niż do końca następnego dnia roboczego po dokonaniu zlecenia („D+1”), przy czym w przypadku zlecenia w formie papierowej ten termin może być przedłużony o jeden dzień. Do końca 2011 r. ten termin mógł być wydłużony do 3 dni („D+3) (lub 4 dni w przypadku zlecenia w formie papierowej), za zgodą klienta, otrzymanie przez odbiorcę informacji o szczegółach płatności – w polu danych dotyczących przekazu dopuszczalne musi być wprowadzenie do 140 znaków – w formie niezmiennionej i kompletnej (polecenia przelewu funkcjonujące dotychczas w państwach UE były zróżnicowane pod względem dopuszczalnej długości informacji dotyczącej płatności³²⁰). Szczegóły płatności mogą, zależnie od ustaleń między kontrahentami, mieć ustrukturyzowany format standardowy lub tekstu wolnego (forma nieustrukturyzowana)*”. Wydaje się, opis najważniejszych cech polecenia przelewu SEPA jest zbyt szczegółowy i zawiera powszechnie znane informacje, np. wyjaśnienie co to jest IBAN. W rozdziale znajduje się wiele informacji o charakterze technicznym, operacyjnym. Moim zdaniem te informacje – mimo że są interesujące – nie musiały być prezentowane. A jeżeli już, to wystarczyło ująć je w skondensowanej formie. W dalszej części Autorka bada sposób realizacji programu Jednolitego Obszaru Płatności w Euro w Polsce. Opisała przesłanki zaangażowania się

polskiego sektora bankowego w prace nad włączeniem Polski do SEPA. Przedstawiła ewolucję regulacji prawnych warunkujących budowę Jednolitego Obszaru Płatności w Euro. Obok źródeł prawa Unii Europejskiej zaprezentowała polskie regulacje prawne. Czytając ten fragment dysertacji można mieć jednak pewien niedosyt. Autorka zaprezentowała zmiany prawne w Polsce, często uzasadniając ich wprowadzenie. Jednak nie zdecydowała się krytycznie ocenić tych zmian. Czy regulacje krajowe są wystarczające, czy są kompatybilne z regulacjami unijnymi, czy nie ma luk w prawie polskim, czy wszystko już zostało uregulowane w sposób doskonały? Być może w trakcie obrony będzie okazja by poznać stanowisko Autorki na ten temat. Ostatni fragment dysertacji zawiera wyniki badań ankietowych na temat: „*Europejski i polski system płatniczy wobec projektów integracyjnych*”. Zaprezentowano metodykę badań, co stanowi o naukowej wartości jej części empirycznej. Przedstawiono wyniki badania ankietowego, skierowanego do przedstawicieli europejskiego i polskiego sektora bankowego. W podsumowaniu sformułowano wnioski, które zostały przedstawione w podziale na kilka obszarów problemowych; Zróżnicowanie rynku płatności detalicznych, SEPA jako ponadnarodowa standaryzacja, Nowe instrumenty płatnicze SEPA, Efekty utworzenia SEPA dla uczestników rynku (*Autorka odrzuca hipotezę badawczą, zgodnie z którą największe korzyści z rozwiązań SEPA odnosi sektor bankowy*), SEPA a konkurencyjność bankowych usług płatniczych (*Autorka uważa, że nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy, zgodnie z którą powstanie SEPA zwiększyło konkurencyjność bankowych usług płatniczych*), Wpływ SEPA na innowacyjność usług płatniczych, Otoczenie prawne jako czynnik warunkujący sukces Jednolitego Obszaru Płatności w Euro oraz Polska w Jednolitym Obszarze Płatności w Euro.

Uwagi;

Hipotezy badawcze powinny mieć raczej formę *przypuszczeń* a nie zdań oznajmujących (konstatacji). Hipotezy formułowane są we wstępie, później ocena weryfikacji hipotez pojawiają się przy końcu pracy (s. 286–287) w kontekście podsumowania wyników. Jedna z hipotez nie została potwierdzona. Czy Autorka nie powinna wskazać przyczyny takiego stanu rzeczy?

Niezrozumiałe jest powołanie się na źródło (Narodowy Bank Polski, *Rynek kart płatniczych w Polsce*, 2003, <http://nbp.pl/> (lipiec 2012), s. 5.) dla Schemat 1 (s. 23) System płatniczy a system płatności. Są tu dwie daty: 2003 i 2012, jak to należy interpretować?). Pod podanym adresem trudno jest znaleźć ten schemat (uwagi recenzenta mogą być jednak nieuzasadnione, gdyż być może nie potrafił znaleźć tego schematu pod podanym źródłem – jeżeli tak jest – wycofuję swoją uwagę).

Określenie (s.42.): „*definicja ta jest bliska codziennemu rozumieniu istoty karty płatniczej*” powinno być sformułowane jako „*definicja ta jest bliska powszechnemu rozumieniu istoty karty płatniczej*”

Tabela 7. Jest zatytułowana: *Fazy tworzenia Single Euro Payments Area*. Powinno być *Fazy tworzenia Jednolitego Obszaru Płatności w Euro*. To określenie jest w tytule pracy doktorskiej.

Wykres 52. Jest zatytułowany: *(Największe wyzwania na polskim rynku płatniczym na przestrzeni 3 najbliższych lat (do końca 2014 roku))*. To określenie.... *na przestrzeni 3 najbliższych lat (do końca 2014 roku)* nie jest trafne, gdyż dysertacja była napisana w 2014 roku. Oczywiście badania ankietowe były robione wcześniej i to uzasadnia stan rzeczy na wcześniejszy okres. Jednak czytelnik może być zaskoczony.

Co do części empirycznej, to można było uzasadnić dobór próby a także opisać sposób budowy kwestionariusza.

Ocena merytoryczna

Temat pracy należy uznać jako ambitny, aktualny i posiadający bardzo ważne znaczenie dla teorii nauk ekonomicznych w dziedzinie finanse i zarządzanie oraz szczególnie ważny dla praktyki funkcjonowania systemu finansowego a dokładniej sektora bankowego w Unii Europejskiej i w Polsce.

Jednak można mieć pewien niedosyt co do zawartości części teoretycznej. Autorka wprowadza czytelnika w problematykę bankowych usług płatniczych rozdział po rozdziale, poczynawszy od treści podstawowych do wyspecjalizowanych. W pierwszej części znajduje się bardzo dobry opis zasad funkcjonowania systemu płatniczego. Czytając pracę ma się przekonanie, że Autorka znakomicie się orientuje w aspektach organizacyjnych i prawnych. Natomiast wydaje się, że zbyt skromnie potraktowała w pierwszej części pracy przegląd literatury i opinii specjalistów zajmujących się badaną problematyką. Tak w Polsce jak i w Unii Europejskiej – bo tego obszaru badania dotyczą. Powołuje się głównie na polskich autorów. Natomiast niewielu autorów z zagranicy znalazło się w bibliografii (*książki i artykuły*). Wymienione pozycje w j. angielskim to w pewnej ilości artykuły których Pani magister jest współautorką. Jest to uwaga tym bardziej potrzebna, gdyż przedmiot badań odnosi się do Europy i do Polski. W drugiej części dysertacji znajdują się profesjonalnie zebrane i opracowane informacje dotyczące rozliczeń prowadzonych w systemach bankowych UE i w Polsce. Treści prezentowane w poszczególnych rozdziałach bazują na danych liczbowych uzyskanych z wiarygodnych źródeł (Narodowy Bank Polski, wyspecjalizowane instytucje europejskie). Można przyjąć, że pewien niedostatek w prezentowaniu teorii Autorka zrekomensowała z nawiązką znakomitą prezentacją aspektów organizacyjnych rynku płatności i systemów płatniczych w Europie i w Polsce.

Zaletą ocenianej dysertacji jest, że Autorka analizowała trzy aspekty badanego problemu: organizacyjny, prawny i ekonomiczny. Takie ujęcie gwarantuje całościowe spojrzenie na badany problem. Prowadzone badania skutkowały osiągnięciem założonych celów badawczych. W zakończeniu Autorka sformułowała wnioski jakie wynikały z weryfikacji założonych hipotez badawczych.

Z punktu widzenia metodologicznego badania były prowadzone prawidłowo.

Badania własne empiryczne prowadzono zarówno w kraju jak i za granicą. Na uwagę zasługuje fakt, że prace badawcze zostały dofinansowane ze źródeł zewnętrznych m.in. przez MNiSW. Świadczy to o wysokiej ocenie wartości tych badań wystawionej przez wskazane instytucje, które zdecydowały się sfinansować i powierzyć badania Autorce.

Autorka uwzględniła w pracy liczne regulacje prawne według stanu na 30 sierpnia 2014 roku, zarówno zagraniczne jak i krajowe, co jest uzasadnione ze względu na podjęty problem badawczy i stanowi o aktualności pracy.

Praca napisana jest poprawnym językiem. Pod względem edytorskim tekst jest również wzorcowo dopracowany.

Konkluzja

Recenzowana praca doktorska Pani Karoliny Przenajkowskiej, pt: „**Wpływ Jednolitego Obszaru Płatności w Euro na rozwój bankowych usług płatniczych**” spełnia formalne ustawowe wymagania dla tego rodzaju prac naukowych. Zawiera oryginalne rozwiązanie prawidłowo sformułowanego problemu naukowego. Autorka wykazała się bardzo dobrą wiedzą teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej i znajomością realnych procesów zachodzących w systemie bankowym Unii Europejskiej i w Polsce, szczególnie w obszarze bankowych usług płatniczych. Praca jest napisana na bardzo dobrym poziomie merytorycznym. Wnoszę, zatem o przyjęcie rozprawy doktorskiej jako spełniającej kryteria formalne i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Dublin, 3 XII 2014 r.

